

پیش در آمد

نظر به اهمیت و نقش آمایش سرزمین در برنامه‌ریزی‌های فضایی و با توجه به ضرورت و جایگاه کارکردهای آمایشی در پژوهش‌های جغرافیایی، توجه دانشمندان و همکاران هیأت علمی و دانشجویان و دانش پژوهان این رشته و رشته‌های وابسته را به نکته نظرات صائب و رهگشای جناب آقای دکتر محمدرضا حافظ‌نیا رئیس کمیته برنامه‌ریزی علوم جغرافیایی در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و استاد و مدیر گروه جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس که خطاب به رئیس محترم امور آمایش و توسعه منطقه‌ای در معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور در خصوص فلسفه و ماهیت آمایش (برنامه‌ریزی فضایی) و ملاحظات مربوط به آن نوشته شده، جلب می‌نماید:

جناب آقای آرامی

رئیس محترم امور آمایش و توسعه منطقه‌ای در معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور با سلام و احترام،

در پاسخ به نامه شماره ۱۷۵۳ مورخ ۱۳۹۳/۱/۱۹ در خصوص اظهار نظر درباره ضوابط آمایش سرزمین، بدینوسیله اعلام می‌دارد که با توجه به فلسفه و ماهیت آمایش سرزمین یا برنامه‌ریزی فضایی (Spatial Planning)، آنچه به عنوان ضوابط آمایش سرزمین به تصویب رسیده است، هم به لحاظ محتوایی و هم به لحاظ فنی و صوری نیاز به بازنگری و اصلاح دارد. تدوین ضوابط و مقررات مزبور توسط کارشناسان محترم مربوطه موکول به در نظر داشتن موارد مزبور است:

الف: فلسفه و ماهیت آمایش یا برنامه‌ریزی فضایی

- ۱- تخصیص فضا و مکان به فعالیت بر پایه مزیت‌های نسبی و اولویت‌های توسعه.
- ۲- مکان‌یابی محتوای برنامه‌های توسعه‌ی بخشی (اقتصادی، اجتماعی و ...)، و تکمیل چرخه برنامه‌ریزیهای ملی از طریق لحاظ کردن بُعد فضایی آنها.
- ۳- ایجاد عدالت جغرافیایی در کشور (برابری نسبی شاخصهای توسعه مکانها و فضاهای جغرافیایی با شاخصهای متناظر سطح ملی).
- ۴- توزیع متعادل جمعیت در پهنه سرزمین از طریق توزیع فضایی قدرت سیاسی و اقتصادی و مدیریت جریان پول و سرمایه در کشور.
- ۵- ساماندهی به سیستمهای سرزمین (شبکه‌ها، ساختمانها، مرزها و ...).
- ۶- برقراری سیستم فضایی و تنظیم روابط داده و ستانده‌بین پدیده‌های فضایی در مقیاسهای ملی، منطقه‌ای و محلی.
- ۷- منطقی‌سازی ساختارهای فضایی و تنظیم زیبایی و کوراسیون فضا در همه مقیاسها و زدایش ناهنجاریهای فضایی.
- ۸- حفاظت از اکوسیستم جغرافیایی کشور و پیشگیری از فروپاشی ارکان جغرافیایی آن بمنظور تضمین پایداری بنیادهای زیستی و تعادل‌های اکولوژیک در پهنه سرزمین (چالشی که امروزه کشور ایران و زیستگاه ملت با آن دست بگریبان است؟).
- ۹- تضمین توسعه مناطق مرزی کشور به عنوان حاشیه توسعه نیافته در همه کشورها و برخوردار از پتانسیل‌های در دسترس.
- ۱۰- تضمین تفاهم و اعتماد ملی و حفاظت از یکپارچگی و بقای کشور از طریق برقراری توازن توسعه و عدالت جغرافیایی.

ب: ملاحظات

- ۱- آمایش و برنامه‌ریزی فضایی مستلزم تمرکززدایی سیاسی- اداری و اقتصادی است (بویژه جریان پول و سرمایه).
- ۲- آمایش معطوف به عدالت جغرافیایی، مستلزم وجود ابزار سنجش وضع عدالت است (رساله دکترایی در همین زمینه یعنی طراحی ابزار مستمر سنجش بیعدالتی جغرافیایی در کشورها به راهنمایی بنده در حال اتمام است، در دانشگاه تربیت مدرس).
- ۳- ملاحظات جغرافیای سیاسی ایران و دینامیسم سیاسی و ژئوپلتیکی در ابعاد داخلی، منطقه ای و جهانی در هر فرآیند آمایشی باید مد نظر قرار گیرد. طراحی هر نوع ساختار آمایشی و غیر آمایشی بدون لحاظ کردن این واقعیت موفقیت آمیز نخواهد بود.
- ۴- آمایش و برنامه‌ریزی فضایی از رشته‌های تخصصی علوم جغرافیایی است و متخصصین جغرافیایی ذیربط باید در فرآیندهای آن درگیر شوند و در تمامی دوایر دولتی استانی و شهرستانی باید کارشناسان علوم جغرافیایی و جغرافیای سیاسی برای مکانیابی منطقی برنامه‌ها و طرحها و ساماندهی فضا استخدام شوند.
- ۵- دست‌اندرکاران فرآیندهای آمایشی باید با فلسفه، ماهیت و ابعاد نظری و عملی برنامه‌ریزی فضایی آشنا باشند.
- ۶- برنامه‌ریزی فضایی و آمایش بخش لاینفک برنامه‌ریزیهای توسعه ملی (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) است بعبارتی به عنوان بخش پایانی و یا بُعد چهارم برنامه‌ریزی ملی و در امتداد آن، موضوعیت دارد؛ بنابراین جدا پنداشتن آن درست نیست.
- ۷- توریسم و گردشگری در آینده موتور محرکه توسعه کشورها خواهد بود. این فعالیت با توجه به پتانسیل توریستی ایران بویژه اکوتوریسم و توریسم مذهبی باید در برنامه‌های توسعه‌بخشی و آمایش کشور برجسته شود.
- ۸- موقعیت جغرافیایی و ترانزیتی ایران پتانسیلی مغفول در برنامه‌های توسعه ملی بوده است. طراحی سیستمها و مکانگزینی گره‌گاهها، ترمینالها و شبکه‌های حمل و نقل، ارتباطات، انتقال انرژی و اتصال فضای ملی به سیستمهای منطقه‌ای و جهانی باید بطور جدی در برنامه‌ریزیهای فضایی- آمایشی کشور ملاحظه شود.
- ۹- فعالیتها و فرآیندهای آمایشی در ایران همواره ناکام بوده است (در طول برنامه‌های توسعه ملی گذشته)، در عین حال همواره به عنوان یک آرمان، همانند وابستگی زدایی از نفت، مورد ادعا بوده است؛ ولی تضمین تحقق فرآیندهای آمایشی مستلزم وجود اراده ای سیاسی، مصمم، منسجم و مستمر می باشد.

موفق باشید

حافظ نیا

۹۳/۲/۱۹